

שומרת, 2020, שמן על בד, 60/120, חיה גרץ-רן

חיה גרץ-רן שומרת סלעים נשברים

חברות ויער, 2020, שמן על בד, 100/120, חיה גרץ-רן

חיה גרץ-רן שומרת סלעים נשברים

אוצרות: זוהר מונסונגו ובשמת הראובני זאבי
אוצר ראשי: ד"ר עופר בורד

hashomer1907@gmail.com | 04-6941565

שעות פתיחה:
ימים א'-ה': 8:00-16:00
יום ו': בתיאום מראש (לקבוצות בלבד)

צילומים: בועז לניר

📍 מוזיאון בית "השומר"

אגף משפחות,
הכנה ומורשת

משרד החינוך - אגף משפחות, הכנה ומורשת
יחידת המורשת והמוזיאונים

אחות בתל חי (2), 2021, שמן על בד, 100/100, חיה גרץ-רן

חיה גרץ-רן

שומרת סלעים נשברים

"אֶפְלו סְלָעִים נִשְׁבָּרִים, אֲנִי אוֹמְרַת לָךְ

וְלֹא מִחֶמֶת זָקְנָה... אֲמַרְתִּי לָךְ, כְּשֶׁסְּלָעִים נִשְׁבָּרִים זֶה קוֹרָה בְּהִפְתָּעָה

וְמָה גַם אֲנִישִׁים..." (דליה רביקוביץ)

כותרת התערוכה "שומרת סלעים נשברים" מתייחסת לשירה של המשוררת דליה רביקוביץ' "גאוה" והיא מכוונת באופן אסוציאטיבי לדימויים בתערוכתה של חיה גרץ-רן. הסלעים והאבנים בציוריה משולים למצבו של האדם ומכילים תכונות אנושיות. אולם היצירות בתערוכה נושאות בחובן משמעויות נוספות המתייחסות אל הנשים החלוצות, הפועלות והשומרות מתקופת העליות הראשונות, שמאחוריהן מסתתרים משברי הנפש בד בבד עם גילויי מסירות נפש ואומץ לב.

חיה גרץ-רן היא ציירת פיגורטיבית מוערכת שהציגה במוזיאונים ובגלריות חשובות בישראל, אירופה, יפן וארה"ב ודרכה האמנותית מתאפיינת בציורי שמן על בד ועל מצעים קשים, כמו גם על פורמטים אחרים המתכתבים עם עבודת נשים (קרשי מטבח משומשים) ועבודת גברים (כפות טייחים).

ציוריה של גרץ-רן נוגעים בהיסטוריה של ראשית היישוב העברי בארץ, בניסיון להנכיח באופן אמנותי את הקול הנשי החלוצי אשר כמעט נעדר מן האתוס ההגמוני הציוני הגברי. היא משחזרת סצנות היסטוריות באמצעות ציור של תצלומים ארכיוניים, מפרקת דימויים, מרכיבה אותם מחדש בראייה חדשה ובוראת מבט וקול נשי אחר של דמות החלוצה בארץ.

למוטיב הראשוניות ולמרקם האדמה והחומר מכותיב לה את תהליך העבודה. היא מפרקת את האובייקטים המצולמים ומרכיבה אותם מחדש על הבד וכך יוצקת בדמויות את הסיפור האישי שלה. ציוריה מזמינים את הצופה להקדיש מבט נוסף ומעמיק וחושפים לפניו רבדים נוספים.

בספרה "המין השני" (1949), כתבה סימון דה בובואר כי "תפקיד זה של חמלה ורוך הוא אחד החשובים שהוקצו לאישה. גם כאשר האישה מוטמעת היטב בחברה היא מרחיבה בעדינות את גבולותיה, משום שניחנה בנדיבותם הערמומית של החיים."

היצירה "האחות בתל-חי" (2016), שבה מופיעה דמות של אחות צעירה, מלאת "חמלה ורוך", לבושה בגדי אחות, שכובע לבן על ראשה ומסכה מסתירה חלק מפניה, מקשרת אותנו לתקופה שבה אנו חיים כיום בעיצומה של מגיפה עולמית, עד כי דומה לרגע שגרץ-רן חזתה את העתיד.

ביצירה זו גרץ-רן מפרקת ומרכיבה מחדש את מצבת הזיכרון "האריה השואג" האייקונית, בהכניסה את פסל האריה לאינקובטור שתפקידו לספק תנאים אחידים של טמפרטורה ולחץ ליצורים חיים. דמות האחות מזרימה באמצעות מזרק גדול ממדים דם חדש לפסל שבתוך

האינקובטור ובזאת היא מחיה את המיתוס הגווע. נדמה כי גרץ-רן יוצרת מיקרוקוסמוס עצמאי בתוך האינקובטור, כאשר הצופה מוזמן להתבונן בו מבחוץ, באותו האופן שהאחות מתבוננת בפסל.

התערוכה המוצגת במוזיאון בית "השומר" משתלבת עם הנרטיב של החלוצות הצעירות, נשות "השומר", אשר דגלו בשוויון לנשים ושאפו לקדם אותו גם בארגון "השומר". במכתב שכתבו בשנת 1918 לחברי "השומר" הן מחו על זה שנמנע מהן להתקבל לארגון כחברות שותפות לשמירה, להחלטות ולסודות. הן שאפו בכל מאודן להיות חלק בלתי נפרד מכל המתהווה בארגון ובארץ ולזכות בשותפות מלאה ממקום של תפישת עצמן כשוות ערך, אך דרישתן לא נענתה במלואה. מעשה האמנות של חיה גרץ-רן כפי שהוא מוצג בתערוכה, ממשיך בדיאלוג עם שומרות וחלוצות הגליל ומייצר שיח מחודש עם האתוס השומרי החלוצי בתוך ביתו שלו, בית "השומר".

מוזיאון בית "השומר" הינו חלק מיחידת המורשת והמוזיאונים באגף משפחות הנצחה ומורשת, משרד הביטחון.

בשמת הראובני זאבי

חלוצה על בף טייחים, 2021, שמן על מתכת, 10/14, חיה גרץ-רן

תערוכתה של האמנית חיה גרץ-רן עוסקת בדמות החלוצה, השומרת והמגימה בתקופת ראשית ההתיישבות.

יצירתה בוחנת את משמעות העשייה הנשית והשפעתה באותה התקופה באמצעות פירוק והרכבה מחדש של הדימויים ההיסטוריים המוכרים.

ד"ר סמדר סיני, חוקרת היסטוריה ומגדר בתקופת היישוב ובשנותיה הראשונות של המדינה, מקדישה את מחקרה לדמויות נשיות אלה בספרה "מרים ברץ – דיוקנה של חלוצה", המוקדש לאחת המייסדות המכוונות של הקבוצה הראשונה דגניה, ובספרה "השומרות שלא שמרו" המוקדש לנשות "השומר". במחקריה היא בוחנת ומאפיינת את החלוצות והשומרות ומעניקה להן את הקול שלא זכו לו בתקופתן מבני דורן.

ד"ר עופר בורד

החלוצה – דיוקן

"בלעדי האישה אי אפשרית גאולתנו גם הרוחנית וגם החומרית." (שרה מלכין, חברת הקבוצה הראשונה – דגניה. 'הפועל הצעיר', 5.3.1912)

בראשית המאה הקודמת הגיע לארץ גל חדש של מהגרים (עליה שנייה, 1904-1914), שהביא עמו זן חדש של צעירות יהודיות ממזרח אירופה. צעירות אלו שאפו למצוא פתרון לשאלת היהודים, לשאלת הפועלים ולשאלת מעמד הנשים. הן באו מבתים ציוניים אף שרובן לא דברו עברית, הן היו בגילאי 18-20 והיו להן השקפות לאומיות, חברתיות ופוליטיות מגובשות. הן נשאו עמן את רעיון המאבק על זכויות האישה העובדת ובטאו את רצונן לקחת חלק במעשה ההגשמה הציוני-סוציאליסטי, שהתמצה בעבודת האדמה בה ראו את המפתח לשוויון.

הצעירה היהודייה שהייתה לפועלת חקלאית מתוך תקווה לשלב ידיים עם חבריה לדרך ולרעיון במאבק על כיבוש העבודה והשמירה העברית בישוב היהודי המתחדש בארץ ישראל, מצאה עצמה מהר מאד מול מציאות מתסכלת ומאכזבת. הגברים היהודים, שהיוו רוב בחברה החלוצית (כ-1,500 חלוצים ממזרח אירופה, מתוכם רק כ-200 חלוצות), היו אלה שעיצבו ברוב המקרים את האירועים ואת הוויית החיים בהתיישבות. על אף הצהרות השוויון בין המינים, הם המשיכו להחזיק במוסכמות חברתיות של החברה היהודית המזרח אירופאית, שקבעו כי מקומה

ההולם של האישה הוא ביתה ועולמה הוא עולם משק הבית והטיפול בילדים.

היה עליהן להיאבק עם חבריהן על שיתופן בעבודת השדה, על גיוון תעסוקתן ועל מקומן בקרב קבוצות הפועלים לא כ"אם בית" שעיסוקה משק בית, אלא כפועלת חקלאית שוות זכויות וחובות. הן נאבקו על כיבוש העבודה העברית, הן נאבקו על שיתופן בכיבוש השמירה העברית במסגרת ארגון "השומר", אך הן הופלו וקופחו על ידי הגברים באופן קבוע. במידה ואכן התקבלו לעבודה כפועלות חקלאיות, זה היה על בסיס יומי ולא כעובדות קבועות במשק החקלאי. בנוסף, שכרן היה נמוך מזה של הפועלים הגברים. כך בקבוצה הראשונה דגניה, כך בקואופרציה במרחביה וכך בקבוצות הכיבוש השונות. גם מפלגות הפועלים אליהן הן השתייכו מיעטו לעסוק בבעיות החלוצות ובחיפוש פתרונות. ניתן לומר כי החברה החלוצית הייתה חדורת משימות לאומיות וראתה את תפקיד האישה במפעל הלאומי בעיקר כעזר שכנגד.

אי שביעות רצונן של הנשים מהשתלבותן בחברה החלוצית, הביאה אותן לפנות לדרך מיוחדת משלהן כבר בשנת 1911 (ייסוד חוות העלמות בכנרת על ידי חנה מייזל) ביצירת מסגרת הכשרה מיוחדת בה עוצב למעשה דגם נשי חדש. אז קמו קבוצות של פועלות ששאפו להכשיר את החלוצה לעבודת האדמה ולהכניס ענפי משק ביתיים כמו רפת, לול וגן ירק. הפועלות התארגנו במסגרת ועידות והקימו תנועת פועלות שנועדה לפעול למענן בקרב מחנה הפועלים.

בשנות העשרים (העלייה השלישית, 1919-1924) הגיעו לארץ צעירות יהודיות בוגרות מהפכת אוקטובר ברוסיה, שסיירו לקבל את המציאות ודרשו במסגרת מאבקן ל"נורמליזציה של העבודה" את כניסתן לעבודות גבריות בענפי המשק השונים. ענף הבניין היה אחד הענפים בו הן השתלבו, אף שנחשב גברי מאוד ותבע כוח פיזי רב.

כך, בצד הקשיים והתסכול, התעצבה דמותה של החלוצה הפועלת כחלק מזהותה רבת הפנים של העברייה החדשה, זו בעלת המודעות העצמית הנאבקת למען זכויותיה וחובותיה.

ד"ר סמדר סיני